

V PRIPRAVI JE NACIONALNI NAČRT ZA OBNOVO NARAVE

V Evropski uniji se degradacija ekosistemov in izguba biotske raznovrstnosti nadaljujeta s skrb vzbujajočo hitrostjo. Z namenom izboljšanja stanja biotske raznovrstnosti je Evropska unija 17. junija 2024 sprejela *Uredbo EU o obnovi narave (angl. Nature Restoration Law)*. Kot posledica sprejete Uredbe, Ministrstvo za naravne vire in prostor (MNVP) pripravlja **NACIONALNI NAČRT ZA OBNOVO NARAVE (NNON)**, ki naj bo celovit, medsektorsko usklajen in znanstveno podprt pristop k obnovi narave. Dokument določa konkretne, prostorsko opredeljene in časovno zamejene ukrepe za obnovo kopenskih, sladkovodnih, obalnih, morskih, kmetijskih, gozdnih in urbanih ekosistemov.

Ključni cilji vključujejo:

- vključitev najmanj 20 % kopenskih in morskih območij degradiranih ekosistemov in zagotoviti njihovo dolgoročno vzdržnost v ukrepe obnove do leta 2030;
- obnovo vsaj 30 % habitatnih tipov v slabem stanju do 2030, 60 % do 2040 in 90 % do 2050;
- izboljšanje povezanosti rek in obnovo poplavnih ravnic;
- obrnitev trenda upada populacij opraševalcev;
- izboljšanje stanja biotske raznovrstnosti v kmetijskih, gozdnih in urbanih ekosistemih.

Priprava NNON intenzivno poteka, za pripombe je na voljo prva verzija dokumenta. Po časovni dinamiki naj bi bil pripravljen do poletja, v Bruselj pa poslan prvega septembra tega leta. Uredba določa, da se bo NNON, ki bo potrjen v prvi fazi, nato noveliral v letu 2032.

NNON IN KMETIJSTVO

Neposredno na kmetijstvo se nanašajo naslednji členi oz. vsebine:

4. člen Uredbe (Kopenski, obalni in sladkovodni varovani habitati):

Ta vsebinski del večina kmetijci že poznamo, gre prvenstveno za travišča in druge pašniške habitate v okviru območij Nature 2000 (okvirno 260,5 km²), kar naj bi v največji možni meri reševale KOPOP intervencije. Ocena okvirne obveznosti ukrepa izboljšanja stanja do 2030 (2032) je predvidena na 100 km².

10. člen Uredbe (Opraševalci):

NNON navaja: Splošni cilj Republike Slovenije je do leta 2030 zaustaviti upad populacij divjih opraševalcev in vzpostaviti pogoje za dolgoročno izboljšanje njihove številčnosti, razširjenosti in vrstne pestrosti, kot določa Uredba o obnovi narave. Prvi ključni korak v tem procesu je vzpostavitev sistematičnega in celovitega nacionalnega sistema spremljanja stanja populacij opraševalcev. Hkrati pa se bo začelo tudi postopno izboljševanje habitatnih razmer v vseh ključnih ekosistemskih tipih, zlasti v kmetijski krajini, gozdovih in urbanih območjih. Cilji se izvajajo usklajeno z drugimi sektorskimi politikami, predvsem s kmetijsko in gozdarsko politiko. In še: Že trenutni Strateški načrt Skupne kmetijske politike vključuje več intervencij, ki lahko neposredno ali posredno prispevajo k izboljšanju stanja populacij divjih opraševalcev. V

nadaljevanju pa so navedene intervencije Eko-shem, KOPOP plačila, podpora za ekološko kmetovanje, intervencije za ohranjanje krajinskih značilnosti, OMD plačila,...

11. člen (Kmetijski ekosistemi):

Za spremljanje stanja in napredka pri obnovi biotske raznovrstnosti kmetijskih ekosistemov NNON opredeljuje tri kazalnike:

- a) zaloge organskega ogljika v obdelanih mineralnih tleh;**
- b) delež kmetijske krajine z značilnostmi visoko raznovrstne krajine;**
- c) indeks ptic kmetijske krajine.**

Zaloge organskega ogljika v obdelanih mineralnih tleh

Zaloge organskega ogljika v tleh so rezultat medsebojnega delovanja več dejavnikov, med drugim: vrste tal, podnebnih dejavnikov, rabe tal in kmetijskih praks, strukture rastlin, količine in kakovosti rastlinskih ostankov, degradacijskih procesov. Količina organskega ogljika v tleh pomembno vpliva na rodovitnost, stabilnost talne strukture ter odpornost tal na degradacijske procese. Kazalnik zato predstavlja ključno podlago za presojo trajnosti upravljanja kmetijskih zemljišč. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) spremlja zaloge organskega ogljika v obdelovanih mineralnih tleh že od leta 2016. Pridobljeni podatki se sistematično zbirajo in letno poročajo ter so vključeni v Podnebno poročilo o stanju v kmetijstvu, ki ga sprejme Vlada Republike Slovenije.

Delež kmetijske krajine z značilnostmi visoko raznovrstne krajine

V NNON je pod tem poglavjem zapisano, da prostorska struktura predstavlja pomembno izhodišče za doseganje ciljev obnove kmetijskih ekosistemov, saj že sama krajinska matrica v veliki meri podpira prisotnost raznolikih habitatnih elementov. Pri tem je poudarjena visoka pokritost z gozdovi, ki obsegajo približno 59 % površine, ter delež kmetijskih zemljišč, ki predstavljajo okoli 30 % prostora in so pogosto obdana z gozdovi ali drugimi lesnimi prvinami. Pomemben dejavnik je tudi razmeroma majhna velikost kmetijskih parcel oziroma izrazita razdrobljenost rabe tal, kar pomembno prispeva k visoki krajinski raznolikosti.

Indeks ptic kmetijske krajine

Trend populacij ptic kmetijske krajine je tesno povezan z deležem krajinskih elementov, kot so mejice, drevesni pasovi, posamezna drevesa, travniški pasovi, neobdelani robovi njiv ter drugi polnaravni elementi, ki zagotavljajo prehranske vire, gnezdišča in zatočišča. V krajini, kjer so ti elementi prisotni v zadostnem obsegu in so prostorsko povezani, so populacije praviloma stabilnejše.

NNON opredeljuje da bo za doseganje stabilizacije in postopnega izboljšanja trenda populacij ptic kmetijske krajine v prihodnje potrebno:

- nadaljnje ohranjanje in povečanje deleža visoko raznovrstnih krajinskih značilnosti na območjih, kjer jih primanjkuje (v povezavi tudi z drugim izbranim kazalnikom);
- usmerjanje ukrepov Skupne kmetijske politike na območja z večjim deležem njivskih površin in manjšo krajinsko pestrostjo;
- ohranjanje prostorske povezanosti krajinskih elementov, zlasti tam, kjer prevladuje intenzivnejša raba tal;
- dolgoročno in stabilno izvajanje monitoringa, ki omogoča primerljivost podatkov skozi čas ter pravočasno prilagajanje ukrepov.

NNON še navaja: V prihodnjem obdobju bo ključnega pomena sistematično povezovanje podatkov monitoringa ptic kmetijske krajine (Slovenski indeks ptic kmetijske krajine, SIPKK) z drugimi kazalniki iz tega poglavja, zlasti z deležem visoko raznovrstne krajine. Takšen integriran pristop bo omogočil učinkovitejše načrtovanje ukrepov ter postopno izboljšanje stanja kmetijskih ekosistemov in s tem tudi trenda populacij ptic kmetijske krajine. Ker se ukrepi za povečanje krajinskih značilnosti že izvajajo v okviru SKP, bodo nadaljnji posegi usklajeni z obstoječimi instrumenti. Poseben poudarek bo namenjen območjem z večjo koncentracijo njivskih površin in nižjo prisotnostjo krajinskih elementov.

Najboljša ocena skupne površine, namenjene doseganju ciljev iz člena 11 Uredbe EU o obnovi narave, brez medsebojnega prekrivanja znaša 533 km², pri čemer se 450 km² nahaja na območjih Natura 2000, kar predstavlja pomemben delež ozemlja Republike Slovenije.

Prvi NNON za obdobje 2027–2032 se bo prednostno osredotočal na območja Natura 2000, po letu 2030 pa se bodo ukrepi postopno razširili tudi na območja izven teh območij. Spremljanje kazalnikov, kot so zaloga organskega ogljika v tleh, delež kmetijske krajine z značilnostmi visoke krajinske raznovrstnosti ter indeks ptic kmetijske krajine, se bo izvajalo tudi po letu 2032.

Cilj ukrepov je na nacionalni ravni doseči trend povečanja najmanj dveh od treh navedenih kazalnikov, pri čemer se napredek spremlja od 18. avgusta 2024 do 31. decembra 2030, nato pa vsakih šest let, dokler se ne dosežejo zadovoljive ravni vsaj dveh kazalnikov.

Iz trenutno razpoložljive vsebine NNON je mogoče razbrati razširjen nabor prilagoditev za področje kmetijstva v prihodnje. V ta namen je bil noveliran Program upravljanj Nature 2000 (PUN), v katerem so opredeljeni varstveni cilji za vrste in habitatne tipe na območjih Nature 2000. Predvideva se na novo vzpostavljen monitoring opravevalcev, indikatorji, ki jih že v neki meri poznamo za zaloge organskega ogljika v tleh, spremljanju indeksa ptic kmetijske krajine bodo dodani z indikatorji spremljanja deleža krajine z značilnostmi visoko raznovrstne krajine. V večini primerov pa žal NNON vsaj v tej fazi, kot ključni instrument za izvajanje ukrepov za obnovo narave navaja izključno intervencije SKP v okviru sedanjega in prihodnjega programskega obdobja. Zato bi bilo v prvi fazi smiselno razmisliti, v kolikšni meri prihajajoče programsko obdobje in finančni okvir namenjen kmetijstvu omogočata povečanje finančnih sredstev za ukrepe ohranjanja narave.

Prilagajanje kmetijskih praks tem zahtevam pomeni zagotavljanje trajnostnega kmetovanja, učinkovito prilagajanje na izzive podnebnih sprememb in pogosto lahko tudi ekstenzifikacijo oziroma zmanjšanje intenzivnosti pridelave. Pomemben vidik, ki ga ne smemo spregledati, je obseg individualnih obveznosti, ki jih bodo morali izpolnjevati prejemniki plačil po ukrepih skupne kmetijske politike (SKP). Skrbno je potrebno preučiti, kateri predlagani ukrepi bodo za kmete obvezni (npr. kot del pogojenosti), in za katere se bodo kmetje odločali prostovoljno, kot so obstoječa plačila za sheme za podnebje in okolje (SOP) in kmetijsko-okoljska-podnebna plačila (KOP).

Pripravila:
mag. Zdenka Kramar
Klavdija Strmšek